

Heta – henkilökohtaisten avustajien työnantajien liitto ry

Kannanotto 26.2.2024

Jakelu: Työturvallisuuskeskus, toimitusjohtaja Rauno Hanhela

Kommentteja toisen kotona tehtävää työtä käsittelevästä oppaasta

Heta – henkilökohtaisten avustajien työnantajien liitto ry edustaa henkilökohtaisten avustajien työnantajina toimivia vammaisia henkilöitä. Edistämme vammaisten ihmisoikeuksia ja itsemääräämisoikeutta tukemalla toimivaa ja turvallista työnantajuutta kaikille, jotka toimivat henkilökohtaisten avustajiensa työnantajana.

Yleisiä kommentteja

Työturvallisuuskeskus on julkaissut oppaan toisen kotona tehtävän työn työturvallisuudesta ja hyvinvoinnista. Oppaassa käsitellään myös henkilökohtaisen avun kysymyksiä, ja Heta-liitto on 21.4.2023 kommentoinut oppaan luonnosversiota. Osa Heta-liiton kommentteista on otettu huomioon ja opas on pääosin toimiva. Muutamaan kohtaan on kuitenkin jäänyt tulkintoja, joista voi saada harhaanjohtavan kuvan henkilökohtaisen avustajan työstä.

Termejä on hyvin avattu oppaan alussa ja on hyvä, että oppaassa käytetään yleistermiä ”avun käyttäjä”. Sivulla 9. kirjoitetaan kuitenkin paikoin hoitajasta, joka henkilökohtainen avustaja ei ole. Heta-liiton nimi ei ole aivan oikeassa muodossa. Yhdistyksen nimi on Heta – henkilökohtaisten avustajien työnantajien liitto ry ja lyhenne Heta-liitto. Jos työehtosopimuksesta käytetään lyhennettä, on yleisimmin käytetty muoto HetaTES.

Oppaan mukaan ”työsuojelukysymysten ratkomisessa voivat olla apuna avustajien yhteinen viestiryhmä (huom. yksityisyyden suoja)”. Jos työntekijät käsittelevät yhteisessä viestiryhmässä työnantajan asioita, mennään keskustelussa erittäin helposti työnantajan yksityiselämää koskeviin asioihin, sillä työtehtävät liittyvät hänen elämäänsä. Heta-liitto suhtautuu kielteisesti siihen, että viestiryhmää suositellaan oppaassa. Suositeltavampaa on keskittyä ohjaamaan työntekijät hankkimaan neuvontaa esim. Työsuojelusta, jolloin päästään asiantuntijanäkemyksen pariin ja mahdollisiin ongelmiin löydetään ratkaisuja.

Oppaassa viitataan siihen, että henkilökohtaisessa avussa kevytyrittäjyys olisi yksi palvelun toteutustapa. Kevytyrittäjyyttä ei alalla ole Heta-liiton tietojen mukaan käytössä, tai ainakin se on marginaalista. Kevytyrittäjyys ei ole mikään nimenomaisesti vammaispalvelulaissa (8 d §) mainittu henkilökohtaisen avun tuottamistapa, ja on varsin kyseenalaista, voiko se olla henkilökohtaisen avun toteuttamistapa. Koska työturvallisuuden yhteydessä ei ole ainakaan erityistä tarvetta mainita kevytyrittäjyyttä, se olisi mielekästä jättää mainitsematta yhtenä mahdollisena vaihtoehtona.

Henkilökohtaisen avustajan työtehtävät

Oppaassa otetaan kantaa henkilökohtaisen avun työn sisältöön:

”Työhön sisältyy usein myös asiakkaan kodin siisteydestä huolehtiminen. On kuitenkin hyvä muistaa, että avustaja ei ole ammattisiivoja. Toiminnot, joissa on omat erityisammattilaiset (esim. remontointi, suursiivous, lumenluonti), eivät kuulu lähtökohtaisesti henkilökohtaiseen apuun. Avustajan toiminta kohdistuu aina avun käyttäjien tarpeisiin, mikä ei tarkoita koko perheen tarpeiden täyttämistä.”

Teksti ei siinä suhteessa pidä paikkaansa, että esim. suursiivousta tai lumenluontia ei ole Heta-liiton tietojen mukaan missään oikeuslähteessä yleisesti suljettu henkilökohtaisen avun ulkopuolelle. Ei pidä myöskään paikkaansa, että suursiivous tai lumenluonti vaativat ”erityisammattilaisia”, vaan kyse on asioista, joita Suomessa laajasti tehdään kotona itse. Myöskään kaikki remontointitoimet eivät ole automaattisesti henkilökohtaisen avun ulkopuolella. Vaikka oppaassa mainitaan, että kyse on lähtökohdasta, ei asiasta saa oikeaa kuvaa.

YK:n vammaissopimuksen lähtökohta on itsenäisen elämän käsite. Itsenäinen elämä tarkoittaa, että vammaisille henkilöille tarjotaan kaikki ne tarvittavat keinot, jotka mahdollistavat valinnanvapauden toteuttamisen, elämän eri osa-alueiden hallitsemisen ja kaikkien omaa elämää koskevien päätösten tekemisen. YK:n vammaissopimusta tulkittaessa on katsottu, että henkilökohtaisessa avussa vammaiselle henkilölle tulee jäädä täysi määräysvalta avun käyttöön.

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että lähtökohta henkilökohtaisessa avussa on vammaisen henkilön oma mielipide siitä, mitä tarkoitetaan välttämättömällä avustamisella

kotona tai kodin ulkopuolella. Samoin on korostettu, että vammaisella henkilöllä tulee säilyä oikeus itse määrittellä, mihin ja missä hän käyttää avustajaa.

Heta-liittoon tulee yhteydenottoja mm. siitä, että vammaisen henkilö ei pääse kotoaan ulos se vuoksi, että henkilökohtaista avustajaa on kielletty kolaamasta lunta. Kyse ei siis ole vähäpätöisestä asiasta, vaan tämä vaikuttaa esimerkiksi mahdollisuuksiin liikkua kodin ulkopuolella. Lisäksi tulkinta johtaa siihen, että hyvinvointialueet pyrkivät perusteetta edellyttämään, että henkilö hankkii omalla kustannuksellaan näihin toimiin maksullisia palveluita.

Työtehtävien rajaaminen eettisin perustein

Oppaassa väitetään, että työntekijän eettiset rajat rajaavat työnantajan työnjohtovaltaa:

”Asiakkaan avustamisessa saattaa tulla esille asioita, jotka ylittävät hoitajan eettiset rajat, esimerkiksi seksiin avustamisessa. Tällaista tehtävää työnantaja ei voi yksipuolisesti sisällyttää työsopimukseen tai määrätä työnantajan työnjohto-oikeudella.”

Tekstistä voi saada käsityksen, että työntekijä voisi oman eettisen vakaumuksensa perusteella määrittää työtehtäviä. Henkilökohtainen apu ei eroa muista työsuhteista tässä, vaan työnantajalla on työnjohto-oikeus samoin kuin muissakin työsuhteissa. Vammaisten henkilöiden kannalta on merkittävä ongelma, että avustava henkilöstö lähtee toimissa omista arvoistaan ja ideaaleistaan ja vammaisen henkilön tahto ei tule kunnioitetuksi. Tämä on vastoin henkilökohtaisen avun ideaa. Opasta tehtäessä on saatettu ehkä ajatella kärjekkäitä tilanteita, mutta henkilökohtaisen avun arjen tilanteissa kyse voi olla varsin arkisista elämänvalinnoista. Kohdassa myös kirjoitetaan hoitajasta, ei henkilökohtaisesta avustajasta.

Työoikeudessa ei katsota, että työntekijällä on oikeus jättää tekemättä työtehtäviä pelkästään omien eettisten näkökohtiensa vuoksi. Henkilökohtaista avustajaa ei voi luonnollisesti velvoittaa esim. rikolliseen tekoon tai siihen, että työssä puututaan työntekijän henkilökohtaiseen koskemattomuuteen.

Seksissä avustamisen käsite on moninainen, eikä se tarkoita sitä, että henkilökohtainen avustaja on toiminnassa osallisena. Kynnys ry on laatinut aiheesta oppaan, jossa on käyty eri tilanteita läpi. Avustajan työhön voi kuulua seksuaalisuuden mahdollistaminen, ei

seksiin osallistuminen. Työturvallisuuskeskuksen oppaasta voi saada käsityksen, että minkäänlainen seksiin liittyvä avustaminen ei olisi mahdollista tai sallittua.

Heta-liitto on oppaan kommentointivaiheessa (21.4.2023) ehdottanut, että kohta eettisistä rajoista ja seksissä avustamisesta olisi mielekästä jättää pois. Se ei ole myöskään pääasiallinen kysymys, kun katsotaan alan työturvallisuusasioita ja oppaan tarvetta kokonaisuutena. Mikäli kohta on edelleen oppaassa, tulisi sitä muokata merkittävästi.

Yhteenveto

Oppaassa on edellä mainittuja tulkintoja ja ohjeita, joille ei ole oikeudellisia perusteita. Näistä syistä opasta on tarve muuttaa. Heta-liitto pitää vakavana sitä, että oppaaseen on jäänyt kohtia, jotka perusteetta kaventavat alan työnantajan mahdollisuuksia työnjohtoon ja henkilökohtaisen avun käyttöön.

Maija Aatelo, puheenjohtaja

maija.aatelo@heta-liitto.fi

puh. 050 512 1665

Asiantuntija

Elisa Weckman

juristi, Heta-liitto